

mintegy első állapotában tartva, megrögzítve azt mindaddig, míg a gazdasági intékcziók teljes felújulása, s a szabadság kikiáltása felrázta szendergéséből.»

Dr. Gulyás Pál.

Dr. S. Muller Fz., Dr. J. A. Feith und Dr. R. Fruin
Th. Az. Anleitung zum Ordnen und Beschreiben von Archiven.
Für deutsche Archivare bearbeitet von Dr. Hans Kaiser.
 Leipzig-Groningen 1905. Harrasowitz, Erven B. van der Kamp
 8° VIII, 136 l. Ara 7 M.

A kis Hollandiának tudományos irodalma nálunk meglehetősen ismeretlen. Nem igen vagyunk tájékozva sem históriai kiadványaik, sem folyóirataik vagy az önállóan megjelent munkák tartalma felől. Pedig főleg az utolsó évtizedben Hollandiában élénk munkálkodást fejtenek ki a történettudományok, így a segédtudományok terén is. A németalföldi levéltári tisztviselők már rég idő óta külön egyesületet alkotnak és ez egyesületnek folyóirata a »Nederlandsch Archievenblad« immár XIV. évfolyamába lépett. Nagybecsű kiadványok láttak napvilágot úgy a holland, mint az általános egyháztörténetet illetőleg és csak nemrég alakult meg az az egyesület, mely föladataul tűzte ki a németalföldi történet forrásainak új, kritikai kiadását.

A németalföldi levéltárnokok egyesületének vezérémberei *Muller* utrechti, *Feith* groningeni és *Fruin* middelburgi állami levéltári igazgatók együttes munkája az előttünk fekvő kötet, melynek német fordítását *Kaiser* strassburgi levéltári assistens végezte. A munka eredeti kiadását a szakkörök kedvezően fogadták, és a kedvező fogadtatás, de meg az a körülmény, hogy a német irodalom a levéltárak szakszerű kezelésére vonatkozó újabb tudományos kézikönyv nélkül szükölködik, vezetett arra, hogy e munka a német viszonyoknak megfelelőleg átdolgoztassék.

A könyv maga hat részre oszlik. Az első a levéltári anyag keletkezése és beosztásáról, a második a levéltári anyag rendezéséről, a harmadik annak leírásáról, inventározásáról, a negyedik az inventáriumok szerkezetéről, az ötödik az oklevelek leírása körül követendő általánosabb irányelvekről szól, míg a hatodik rész némely kifejezések és jelek általánosan megszokott használatáról szól. Csoportosítja azonkívül a könyv tárgyát tárgyi szempontokból is, melynek főbbjei a levéltárról mint ilyenről, a levéltár anyagáról, az inventáriumokról, a regesztákról szólnak és egy külön fejezetet szentel a levéltárnok tudományos munkálkodásának. A könyv keletkezésére tulajdonképp az szolgáltatott alkalmat, hogy 1891 folyamán a németalföldi levéltárnokok egyletének alakulásakor fölmerült egy a hollandi levéltárak egyöntetű rendezésére szolgáló szabályzat kidolgozásának terve. Ez a szabályzat emlékirat alakjában 1895-re elkészült, majd 1898-ban könyvpiacra

került. E memorandumszerű jellegből folyik a könyvnek beosztása is, az egész könyv paragrafusokra van osztva, melyek élén az emlékirat egy-egy tétele áll, utána következik e pontnak bővebb-rövidebb magyarázata.

A könyv kiindulópontja természetesen a levéltár fogalmának definíciója. Ezt a definíciót a holland belügyminiszter az országos levéltárnokok előterjesztése alapján a következőképp formulázta: Levéltár alatt az írott, rajzolt és nyomtatott okiratok összessége értendő, a mennyiben azok valamely hatóság avagy annak valamelyik tagja által hivatalból állítottak ki, s a mennyiben az okiratok rendeltetése az, hogy az illető hatóságnál vagy annak hivatalnokainál őriztessenek meg. Ebből a tételből kiindulva szólnak aztán a szerzők a levéltár állagáról, anyagáról, beosztásáról, kiegészítéséről stb.

E helyt olvasóink figyelmét a könyvnek egyes helyeire akarjuk csak felhívni. Első sorban a harmadik részre, mely a levéltári anyag leírásáról, az inventáriumok készítéséről szól. Erre nézve a könyv főbb tételei a következők: Az inventarium csakis útmutatóul szolgál, ennek folytán czélja csak az, hogy a levéltár tartalmáról adjon felvilágosítást, nem pedig egyúttal az egyes darabok tartalmáról is. (37. §.) Hogy valamely oklevélkötet, illetve gyűjtemény leírása czéljának megfelelően, szükséges annak megállapítása, hogy mely szempontok voltak mérvadók annak összeállításánál. Ez a tétel, a mint azt a szerzők néhány példával illusztrálják, a minden levéltárban előforduló formuláskönyvek vagy oklevélgyűjtemények, kartulariumok és hasonló természetű darabokra vonatkozik. (38. §.) Szem előtt tartandó, hogy a régibb darabok értékesebbek az újaknál, tehát ezen darabok leírása részletesebb lehet. Ajánlatos egyébiránt e darabokra nézve bizonyos határpontot (értsd időpontot) megállapítani, pl. a középkor végét, vagy pedig egyes szembeötlőbb időpontot, a mit mindig az anyag minősége határoz meg. (39. §.) Inventariumokban tabellák lehetőleg mellőztessenek. (40. §.) A leírásnál először a sorozatok és kötetek dolgoztassanak fel, hogy a levéltár állománya felett áttekintést lehessen nyerni, aztán jönnek sorra az egyes darabok. (41. §.) A sorozatok nem darabonként, hanem egy szám alatt írandók le. A mennyiben a sorozaton belül az idők folyamán változás állott be, különböző alcsoportok létesíthetők. (42. §.) Ez különösen a számadásokra, számadáskönyvekre vonatkozik. Szólnak továbbá a szerzők s részben még a keltezés megállapításáról, az átírt oklevelekről, az eredeti oklevelekre nézve megjegyezve, hogy azok rendszerint külön-külön írandók le, hacsak nem tartoznak valamely sorozathoz vagy dossierhez. Az inventáriumnál felveendő a darab régi czíme, a mennyiben az adva van, tartalmának általános leírása, az év, illetve időszak, melyből való, vagy a melyet magá-

ban foglal; feltüntetése annak, vajjon egy vagy több kötetből, darabból, oklevélből stb. áll-e, továbbá azon darabok felsorolása, melyek azon számhoz tartoznak, de tartalmilag nincsenek vele összefüggésben. (48. §.)

A negyedik főrész az inventárium felállításáról vagyis beosztásáról szól. Erre nézve a főbb tételek a következők: Egy levéltár inventáriumát általában a levéltár eredeti szervezetének megfelelőleg készüjön. (50. §.) Nyilvános hatósági levéltáraknál rendszerint különböző időrendi osztályok létesítendőek, a mennyiben az illető hatóság szervezetében fontosabb változás állott be, az inventáriumban is egy új osztály kezdessék meg. (51. §.) Önálló hatóság levéltára rendszerint önállóan rendeztessék és írássék le, még akkor is, ha e hatóság jog- és hatásköre egy más hatóságra ment át. (52. §.) E tárggyal foglalkoznak még az 53., 54., 55. szakaszok. A 61. §. megköveteli, hogy az inventárium minden egyes főrésze jegyzetekkel legyen ellátva, melyek röviden tájékoztatást nyújtanak azon hatóság vagy testület története- és hatásköréről, melytől a levéltár származik. Az inventárium darabjai folyószámokkal jelöltessenek meg, ezen belül az egyes részek leírásánál betűk alkalmaztassanak, hogy a különbség a két számozás között szembetűnő legyen. (62. §.) Modern másolatok nem tartoznak az inventárium keretébe. (63. §.) Az inventárium mutatókkal legyen ellátva és pedig külön a személy-, külön a helynevekre nézve. A 65. és 66. §§. a levéltár állagába nem tartozó darabokról, így kéziratokról, térképekről stb. szólnak. A 67. és 68. §§. pedig a levéltári anyag elhelyezéséről szólnak röviden.

A könyv további tartalmából még csak egy-két részt akarunk kiemelni. Így a 73. §. a regesztajegyzékekről szól általában, melyek alatt a levéltárban őrzött eredeti vagy másolatban meglevő oklevelek chronologikus rendben tartott tartalmi mutatója értendő. A 74. §. precízeálja, hogy mik tartoznak a regesztajegyzékekbe és pedig: *a)* az összes pergamenre vagy papírra írott oklevelek; *b)* a kartulariumokba felvett oklevelek; *c)* egyes darabok, melyek másolatai a kartulariumokban előfordulnak, ha azokkal azonosak, vagy ha pergamenre írottak; *d)* az összes oklevelek, melyek registerkötetekbe vannak felvéve, más oklevelekbe átírva, vagy pedig a melyek másolatban vannak meg. Ezeknek leírására vonatkoznak a 76., 77. és 78. szakaszok, míg a 79. §. meghatározza, hogy miből álljon minden egyes regeszta, u. m. az oklevél kelte feloldott és fel nem oldott alakban, keltezetlen okleveleknél egy a lehetőségig meghatározott és okadatolt időmeghatározás, a keltezés helye, a meglévő pecsétek felsorolása, az oklevél leírása, u. m. eredeti-e vagy másolat, pergamen vagy papír, végül az átírt oklevelek fölemlítése. E regesztajegyzékek szintén mutatókkal látandók el és pedig személy- és helymutatóval, továbbá kívánatos egy

pecsétmutató szerkesztése is. (81. §.) Ezt kiegészíti a 82. §., mely a személynevek jegyzékének összeállításáról szól. A 83. §. pedig a levéltárnok tudományos munkásságáról szól és kívánatosnak jelzi, hogy a levéltárnok levéltára fontosabb darabjait a nyilvánosság elé bocsássa, azonban a közrebocsátásnál is bizonyos szempontokat kíván betartani; így, hogy előbb tanulmányoztassék át a levéltár anyaga, mielőtt a közlések megtörténnek, sőt kisebb levéltárakra nézve előbb az inventárium elkészítését is szükségesnek jelzi.

Az egyes fejezeteket és tételeket a szerzők nemcsak elvontan, hanem gyakorlatilag példákkal, magyarázatokkal is tárgyalják. Ezekre nézve természetes, hogy azokat a holland levéltáraknak anyagából veszik. Az állami levéltárak érdekei Hollandiában különben eléggé megóvatnak. Egy 1890. évi miniszteri rendelet értelmében az állami levéltárnokok évenként a birodalmi főlevéltárnok elnöklete alatt gyűlést tartanak, melyen a németalföldi levéltárak érdekei és azokra vonatkozó tudományos kérdések kerülnek megvitatás alá. Főösleges fejtegetni, hogy ily összejövetelek mennyire fejlesztik a testületi szellemet és mily jótékony befolyással bírnak a levéltári ügyre magára is.

Á. A.

Livingston, Luther S.: *Auction prices of books. A representative record arranged in alphabetical order from the commencement of the English Book-Prices Current in 1886 and the American Book-Prices Current in 1894 to 1904, and including some thousands of important auction quotations of earlier date.* New-York. 1905. Dodd, Mead & Company. (London, Elliot Stock.) 4° I. köt. XI, 580 l.; II. köt. 6, 580 l.; III. köt. 6, 579 l.; IV. köt. 6, 530 l. Ára vászonkötésben 200 korona.

Szerző tíz évi munka gyümölcsét nyújtja ebben a négy hatalmas kötetben, nem kis hála kötelezve mindazokat, a kik akár nemes szenvedélyből, akár üzleti nyereségvágyból érdeklődnek a ritkább régi könyvek szokásos árai iránt. Mert ha igaz is az az állítás, hogy az árveréseken fizetett ár nem mindig szolgál biztos zsinórmértékül a könyvek valóságos értékének megállapításánál, mégis a legtöbb esetben ez a könyv értékelésének egyetlen biztos determinánsa.

Livingston adatai főként az 1886 óta megjelenő angol »*Book-Prices Current*« s az 1894-ben megindult amerikai párja, az »*American Book-Prices Current*« cz. kiadványokból merítvék, de számos korábbi angol és amerikai nevezetesebb árverés katalógusai is kivonatoltattak, még pedig az angolok a *Daniel* György-féle árverés, vagyis 1864 július havától fogva s az amerikaiak a *Rice A. János*-féle árverés, azaz 1870 márcziusa óta. Ezenkívül nem egy adat egészen a múlt század első éveigi is visszanyúlik,